

De kämpar mot läkemedelsförfalskningar

Svenska, danska och norska Farmacevter utan gränser har startat projekt i Ghana

TEXT OCH FOTO: JOAKIM RÅDSTRÖM

Det kan vara mer lönsamt nu-förtiden att sälja förfalskade läkemedel än att sälja knark. Det påstår i alla fall Sten Olsson. Och han borde veta.

Som apotekare och programchef för Världshälsoorganisationen who:s bi-verkningscenter vid Uppsala Monitoring Centre, är han huvudansvarig för den del av verksamheten som rör samarbetet med who. Han är också ordförande för svenska Farmacevter utan gränser (FUG) som verkar för förbättrad läkemedelsanvändning i låginkomstländer.

- Undermåliga och förfalskade läkemedel

Fulmedicinernas distributionskedjor och konsekvenser

► Enligt en rapport från organisationen International Policy Network (IPN) från 2009 svarar enbart falska malaria- och tuberkulosläkemedel för cirka 700 000 onödiga dödsfall per år. Rapporten anger vidare att de flesta förfalskade mediciner kommer från Indien och Kina, och att de i de flesta fall i slutändan hamnar på marknaden i utvecklingsländer.

► Även om "endast" två procent av alla läkemedel som säljs i världen anses vara förfalskade, är uppskattningsvis runt hälften av alla mediciner på marknaden i Afrika söder om Sahara förfalskningar, enligt förre generaldirektören för International Federation of Pharmaceutical Manufacturers & Associations (IFPMA), Harvey Bale. Och i Sydostasien anses upp till två tredjedelar av alla antimalarialäkemedel innehålla för låga halter av den verk samma beståndsdel, enligt IPN:s rapport.

► En stor anledning till att "fulmedicinerna" kan nå hyllorna i utvecklingsländernas apotek är att många av dessa länder vare sig har adekvat lagstiftning eller möjligheter att bestraffa de ansvariga. Korruption är ett betydande problem, liksom svårigheterna att analysera vilka läkemedelspartier som är falska.

finns överallt. Det är ett centralt problem som vi måste engagera oss i. Det finns egentligen ingen större farmaceutisk utmaning, säger han.

Förfalskade läkemedel är ett enormt problem. En del av dessa mediciner kan förvisso innehålla rätt läkemedelssubstans, men många gånger har de ändå otillräcklig effekt. Detta gör i sin tur att resistens mot läkemedlen kan byggas upp både hos sjuka och hos befolkningen i stort. I andra fall är medicinerna direkt hälsofarliga, med tillsatser av odeklarerade och potentiellt farliga ämnen. Enbart förfalskade malarialäkemedel uppskattas bidra till 200 000 människors död varje år, enligt who.

- I låginkomstländer, där man har mer fragmenterade distributionskedjor för läkemedel, kan mindre nogräknade personer sälja undermåliga lågprisprodukter och produkter som ser ut som originalpreparat med mycket hög profit, säger Sten Olsson.

FÖR ATT STÄVJA DETTA håller FUG för närvarande på att starta upp ett projekt i västafrikanska Ghana. FUG-föreningarna i Sverige, Norge och Danmark har etablerat ett samarbete med Medicines Transparency Alliance och University of Ghana School of Pharmacy i huvudstaden Accra.

Initialt ska de utrusta ett existerande laboratorium på apotekarutbildningen med utrustning för vätskekromatografi, HPLC, för att kunna analysera olika läkemedels sammansättning. Apotekare under utbildning utgör en viktig projektkomponent. De ska att göra slumpvisa inköp av läkemedel från detaljhandeln och lämna dem för analys på skolan. Delar av projektbudgeten kommer därför att gå till läkemedelsinköp, och delar till köp av analysutrustning.

Genom analyserna ska projektmedarbetarna sedan att kunna avslöja om de testade produkterna uppfyller kraven eller inte.

Att det blev just Ghana berodde till stor del på att Sten Olsson har bra kontakt med professor Alex Dodoo vid School of Pharmacy. Alex Dodoo leder också ett team på cirka tio personer som genomför Uppsala Monitoring Centres verksamhet i Afrika.

- Tanken är att om vi offentliggör priser, kvalitet och distributionskedjor, kommer vi att förbättra produkternas kvalitet och motverka överdebitering. Förhoppningsvis kan vi också lösa problemet med förfalskningar, säger Alex Dodoo.

Med School of Pharmacys analyser i ryggen vill FUG fortsätta att analysera distributionskedjor för läkemedel i Ghana, för att se var de svaga länkarna finns och därmed kunna avgöra hur de förfalskade läkemedlen kommer in i landet och fram till detaljhandelsledet. Och det finns onekligen massor att göra.

SVENSK FARMACI besökte Ghana för att se miljön som FUG:s projekt ska verka i. Ett varmt, soligt land med supersnabb tillväxt och en ung befolkning. När man åker taxi i den myllrande huvudstaden Accra känns det som att hela Ghana är på fötter samtidigt. Vid vägkorsningarna kommer fattiga försäljare fram och säljer allt från kokosvatten på flaska och jordnötter till Wunderbaumar och mobiltelefoner.

Ghana anses också vara världens mest religiösa land, och överallt syns enorma billboards med reklam för olika tv-predikanter. Miljön och folkhälsan är dock satt på undantag: ån under bron som vi passerar flyter knappast alls längre, på grund av alla sopor som hamnat där.

På Zizi's Pharmacy, ett anspråkslöst men propert apotek i East Legon i Accra, arbetar

”
I låginkomstländer [...] kan mindre nogräknade personer erbjuda undermåliga lågprisprodukter.

Farmaceuter utan gränser Scandinavia på besök i Ghana. Från vänster: Mai Frederiksen från FuG-Danmark, Barima Afrane från UGSOP, Afifa Trad från FuG-Sverige, Sten Olsson från FuG-Sverige, Henry Nettey från UGSOP, Kjersti Aarskog från FuG-Norge, samt UGSOP:s administratör i Ghana.

May Odonkor och Aduzi Pokuo framför en stor hylla med läkemedel. De kommenterar frågan om förfalskade preparat:

- Det blir bättre och bättre. Nuförtiden uppmanar läkarna patienter att gå till registrerade apotek. Vi försöker också köpa in läkemedel från kända företag i Storbritannien och USA, inte från till exempel Indien, säger apoteksföreståndaren May Odonkor, som har studerat till sjuksköterska i USA.

MEN PROBLEM KVARSTÅR. Bland annat behövs hårdare riktlinjer, krav och sanktioner kring läkemedelsregistrering, enligt Medicines Transparency Alliance. Det behövs också fler och förbättrade kontroller på marknaden.

Var befinner sig då samarbetsprojektet mellan FuG och Ghana för närvarande? Vi frågar professor Henry Nettey vid University of Ghanas farmaciinstitution, där analys- och spåringsarbetet ska äga rum i praktiken.

- Från vår sida är vi redo att köra, svarar

han. Vi skulle ha varit igång redan i januari. Anledningen till förseningen är bland annat dröjsmål från projektsamarbetsparterna samt att det varit "administrativt besvärligt" för FuG att samordna verksamheten i de tre skandinaviska länderna.

- Men just nu bedömer jag ändå att vi är väldigt nära målet att skriva under vårt gemensamma avtal, säger Sten Olsson.

Ännu så länge är det lovande samarbetsprojektet alltså inte igång. De nya lokalerna vid universitetets farmaciinstitution där HPLC-analyserna ska genomföras är fortfarande tomma när Svensk Farmaci besöker dem. När parterna har enats måste också finansieringen lösas. FuG kommer att söka medel från olika håll, till exempel hos företag med intresse för ansvarsfullt företagande.

- Hur framgångsrika vi är i att få in finansieringen kommer att avgöra när vi kan komma igång med analysverksamheten, säger Sten Olsson. ◀

FUG och arbetet mot förfalskade läkemedel

► Föreningen Farmaceuter utan gränser (FUG) är en ideell organisation som bland annat arbetar för att förbättra tillgången till läkemedel i låginkomstländer. FUG bildades 2001 och är en svensk nationell organisation i det internationella nätverket *Pharmaciens sans frontières*.

► Svenska FUG:s projekt mot förfalskade läkemedel i Ghana befinner sig nu i en förberedelsefas. Tidigare har FUG arrangerat föreläsningar på temat förfalskade läkemedel med chefen för Nigerias läkemedelskontroll, Dora Akunyeli, samt med Harvey Bale, dåvarande generaldirektör för den internationella federationen för läkemedelstillverkarorganisationer (IFPMA).

► Sedan ett antal år tillbaka har FUG också ett samarbete med organisationen RACOBABO i Uganda, som arbetar mot hiv/aids. Och tidigare har organisationen bland annat samlat in pengar till tsunamidrabbade områden i Indonesien samt skänkt läkemedel till Kamerun.